

BESLUT

Datum
2026-04-10

Dnr
8368-2024

Sid
1 (7)

Justitieombudsmannen
Thomas Norling

Social- och omsorgsnämnden i Linköpings kommun får kritik för hur den hanterat ett ärende om en flicka som bodde i ett annat hem än det egna

Beslutet i korthet: Barnet AA bodde från att hon var två år gammal till dess att hon var 12 år tillsammans med sin pappa och hans hustru BB. Under den tiden hade AA ett begränsat umgänge med sin mamma. I mars 2024 separerade pappan och BB och i juni samma år började AA bo hos BB på heltid. BB gjorde i samband med det en orosanmälan och nämnden inledde en utredning om AA:s boendesituation. Utredningen avslutades i oktober 2024 utan åtgärd. Av beslutet framgick att nämnden hade föreslagit en nätverksplacering hos BB vilket AA:s mamma inte samtyckte till. Under november och december 2024 kom det in flera orosanmälningar avseende AA. Det framkom att AA bodde kvar hos BB och att AA:s mamma fortfarande inte samtyckte till en placering där. Nämnden inledde inte någon utredning. I april 2025 samtyckte AA:s båda vårdnadshavare till att AA bodde hos BB och nämnden beslutade om en tillfällig placering där. Nämnden påbörjade även en utredning avseende BB som familjehem för AA. Vid den tidpunkten hade AA bott hos BB i nästan ett år. I beslutet konstaterar JO att det ställs långtgående krav på socialnämnden att utreda orsakerna till att ett barn inte kan bo kvar hos sina föräldrar och att klargöra vilket behov av skydd och stöd som barnet har. Om barnet, som i AA:s fall, bor tillfälligt i ett annat hem än det egna måste nämnden göra en bedömning av om placeringen kan förväntas bli begränsad i tid eller stadigvarande. Nämnden kan inte förhålla sig passiv eller avvakta föräldrarnas eventuella åtgärder för att lösa boendefrågan. När nämnden kommer fram till att placeringen inte kan begränsas tidsmässigt saknas de rättsliga förutsättningarna för att låta barnet vara fortsatt placerad hos t.ex. en nära anhörig eller annan närstående. Tidsperspektivet är alltså av avgörande betydelse för hur nämnden ska agera. JO konstaterar att det redan i oktober 2024 borde ha stått klart för nämnden att AA:s vistelse hos BB skulle bli annat än tillfällig. Enligt JO borde nämnden redan då ha inlett en utredning för att klargöra hemförhållandena hos BB och förutsättningarna för att placera AA där stadigvarande. Nämnden förtjänar kritik för att den inte gjorde det. Avslutningsvis konstaterar JO att nämndens hantering har fått till följd att BB i onödan stått utan ersättning under en mycket lång tid. Även det är JO kritisk mot.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade BB på socialtjänsten i Linköpings kommun och uppgav bl.a. följande. Hennes före detta makes dotter, AA, bor hos henne på heltid. Under sommaren 2024 kontaktade hon socialtjänsten som inledde en utredning om AA:s boendesituation. Utredningen avslutades dock utan att socialtjänsten vidtog några åtgärder.

Utredning

JO hämtade in handlingar från socialtjänsten i Linköpings kommun. Därefter begärde JO att Social- och omsorgsnämnden i Linköpings kommun skulle yttra sig över anmälan och besvara vissa frågor.

I sitt yttrande uppgav nämnden i huvudsak följande. Nämnden bedömde att en tillfällig placering hos BB var det lämpligaste för AA. Beslut om det kunde emellertid inte fattas eftersom inte båda vårdnadshavarna lämnade sitt samtycke till placeringen. Det saknades därför förutsättningar för nämnden att besluta om att AA skulle vara tillfällig placerad i BB:s hem. I det sammanhanget gjorde nämnden bedömningen att förutsättningarna för vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, inte var uppfyllda. Nämnden påtalade även för AA:s vårdnadshavare att de behövde agera i frågan om vårdnad och boende och hänvisade dem därför till familjerätten.

BB fick möjlighet att kommentera nämndens yttrande.

Bedömning

Frågan i det här ärendet är om Social- och omsorgsnämnden i Linköpings kommun kan anses ha fullgjort sin skyldighet att säkerställa att AA fick den vård och fostran som den bedömde att hon hade behov av på grund av att hon inte kunde bo hemma hos sina vårdnadshavare.

Rättsliga utgångspunkter

Den 1 juli 2025 trädde en ny socialtjänstlag (2025:400) i kraft och ersatte den tidigare gällande socialtjänstlagen (2001:453), SoL. Bedömningen i det här fallet ska dock göras med tillämpning av de regler som gällde vid tiden för den anmälda handläggningen, och därför redovisas i det följande bestämmelserna i 2001 års socialtjänstlag. Även vad gäller socialtjänstförordningen (2001:937), SoF, redovisas bestämmelserna som gällde innan den 1 juli 2025.

Ett barns vårdnadshavare har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Har barnet två vårdnadshavare ska de som utgångspunkt tillsammans utöva bestämmanderätten. Det krävs alltså normalt gemensamma beslut i frågor som rör vårdnaden. (Se 6 kap. 11 och 13 §§ föräldrabalken.)

Kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver (se 2 kap. 1 § SoL). Vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas.

Som en allmän utgångspunkt gäller att en socialnämnd ska verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. Nämnden ska i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om barnet eller den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet (se 5 kap. 1 § 8 SoL). I det ligger att om behövlig vård inte kan ges i det egna hemmet, så ska socialnämnden i samråd med vårdnadshavarna besluta om placering av barnet i ett annat hem än det egna.

Om vårdnadshavare inte lämnar sitt samtycke till det och placering i annat hem bedöms som nödvändigt för att ge barnet behövlig vård, kan det bli aktuellt att nämnden ansöker om omhändertagande med stöd av LVU. I sådana situationer ska vad som är bäst för barnet vara avgörande. (Se 1 kap. 2 § SoL.)

Det är angeläget att socialnämnden inte utan vidare släpper kontakten med barn och unga som har visat tecken på en ogynnsam utveckling i situationer när förutsättningarna för vård enligt LVU inte är uppfyllda och samtycke till insatser inte lämnas av en vårdnadshavare. Socialnämnden är vidare skyldig att vidta erforderliga åtgärder när en vårdnadshavare, som i det här fallet, inte är i stånd att själv tillgodose viktiga behov hos barnet. Vilka insatser som barnet behöver bör bedömas i samråd med vårdnadshavaren. Stort avseende måste fästas vid att åtgärderna utformas så att vårdnadshavaren inte endast ger sitt samtycke utan även uppmuntras till att medverka aktivt och till att själv ta ansvar för att åtgärderna genomförs. Om vårdnadshavaren inte samtycker till den vård som barnet är i behov av, följer det av socialnämndens nu angivna ansvar för underåriga som befinner sig i en risksituation att nämnden tvingas överväga frågan om vård enligt LVU. Socialnämnden kan således aldrig underlåta att arbeta för att ge ett barn det skydd eller stöd som han eller hon behöver, även om vårdnadshavaren avböjt socialnämndens erbjudanden om hjälp.

Socialnämnden ska utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmälan, eller på något annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden (se 11 kap. 1 § SoL).

Nämnden har ett långtgående utredningsansvar när det gäller barn som kan vara i behov av skydd och stöd, och sådana utredningar bör ha högsta prioritet inom socialtjänsten. Syftet med utredningen är att nämnden ska klarlägga barnets situation och behov samt föreslå insatser för att tillgodose behoven. När det gäller barnets boende ska socialnämnden utreda vilken boendeform som passar bäst för att tillgodose behoven. (Se JO 2021/22 s. 523, dnr 2965-2019). I det sammanhanget kan påpekas att nämndens ansvar för barnet oftast inte upphör i och med att utredningen avslutas utan att nämnden beslutar om att vidta några åtgärder.

Socialnämnden ska se till att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i t.ex. ett familjehem. Socialnämnden ansvarar för att den som

genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård. (Se 6 kap. 1 § SoL.)

När ett barn placeras ska nämnden i första hand överväga om barnet kan tas emot av någon nära anhörig eller annan närstående. I vissa fall kan en socialnämnd akut behöva placera ett barn utanför det egna hemmet för en kortare period. Barnet kan då placeras tillfälligt i en familj, t.ex. i ett jourhem (se 6 kap. 6 § tredje stycket SoL). Jourhem ska vara utredda och godkända hem som står redo att ta emot barn i avvaktan på att barnet ska kunna flytta tillbaka till vårdnadshavaren eller i väntan på en mer varaktig lösning (se prop. 2006/07:129 s. 60 f.).

Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande eller beslut om vård tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om barnet. Socialnämnden får inte lämna medgivande eller fatta beslut om vård utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda. (Se 6 kap. 6 § SoL första och andra stycket SoL.)

Ordet medgivande avser fall av s.k. privatplaceringar, medan beslut om vård gäller för de situationer då placering ska sker efter socialnämndens beslut om vård, t.ex. när det är fråga om en nätverks- eller anhörigplacering. Det kan alltså finnas fall när socialnämnden beslutar att placera ett barn akut för en kortare tid hos en anhörig eller annan närstående. En sådan placering benämns då nätverks- eller anhörigplacering, och barnet placeras i sådana fall med stöd av 4 kap. 1 § SoL. Enskilda hem i barnets nätverk som tar emot ett och samma barn för en eller flera kortare perioder omfattas inte av bestämmelserna om jourhem. Socialnämnden ansvarar även för att ett tillfälligt hem är lämpligt för det enskilda barnet (se prop. 2006/07:129 s. 61). För en närmare beskrivning av vilka placeringsformer som kan aktualiseras, se JO:s beslut den 11 oktober 2023, dnr 3611-2023.

Som angetts ovan ansvarar socialnämnden för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård. I förpliktelsen ingår även ett kostnadsansvar för nämnden (se t.ex. JO 2019/20 s. 486, dnr 4947-2017). Nämnden har alltså även vid kortare placeringar som inte kan anses stadigvarande ett ansvar för att lösa frågor om ersättning genom att träffa avtal med dem som nämnden placerat barnet hos. Detta ansvar gäller även när ett barn placeras av nämnden hos en nära anhörig eller annan närstående.

Utredningen i ärendet

AA är född 2012. Hennes föräldrar har gemensam vårdnad om henne. Från det att hon var ca två år gammal till dess att hon var 12 år bodde hon tillsammans med sin pappa och BB. Under den perioden hade hon ett visst, men mycket begränsat, umgänge med sin mamma.

I mars 2024 separerade AA:s pappa och BB. Inledningsvis bodde AA växelvis hos sin pappa och BB. I juni 2024 började dock AA att bo på heltid hos BB. I samband med det gjorde BB en orosanmälan till socialtjänsten avseende AA:s pappas omsorgsförmåga. I juli 2024 inledde socialtjänsten en utredning och under sommaren genomfördes flera samtal med AA, hennes vårdnadshavare och BB.

Den 11 oktober 2024 avslutades utredningen utan åtgärd. Av beslutet framgår bl.a. att AA vid den tidpunkten bodde med BB och att socialtjänsten föreslagit en nätverksplacering hos henne., men att AA:s mamma inte hade samtyckt till detta. Socialtjänsten bedömde i det sammanhanget att kriterierna för LVU inte var uppfyllda. AA:s föräldrar uppmanades därför att ta sitt ta föräldransvar och ordna AA:s boendesituation.

Under november och december 2024 kom det in flera orosanmälningar till socialtjänsten avseende AA:s situation. Vid förhandsbedömningen avseende en av dessa kom det fram att AA fortfarande bodde på heltid hos BB. Nämnden försökte igen att hämta in AA:s mammas samtycke avseende en placering hos BB, men fick inget sådant. I stället uppmanades AA:s vårdnadshavare att ta hjälp av familjerätten för att lösa AA:s boendesituation. Inte någon av de orosanmälningar som gjordes under hösten 2024 resulterade i att nämnden inledde en utredning avseende AA:s situation.

Under våren 2025 tog AA:s båda vårdnadshavare kontakt med familjerätten. Familjerätten genomförde flera möten med både vårdnadshavarna och med BB.

I slutet av mars 2025 tog socialtjänsten emot en ny orosanmälan från BB. Även familjerätten gjorde vid samma tid en orosanmälan om AA:s situation. I april 2025 inledde nämnden en ny utredning. AA:s båda vårdnadshavare samtyckte under våren 2025 till att AA bodde hos BB. Den 16 maj 2025 beslutade nämnden om en tillfällig placering för AA hos BB. Nämnden påbörjade därefter en utredning avseende BB som familjehem i syfte att möjliggöra en långsiktig placering för AA hos henne. AA hade då bott hos BB i nästan ett år.

Nämndens ansvar i den aktuella situationen

I en situation när ett barn inte kan bo kvar hos sina föräldrar eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne ställs det, som redovisats ovan, långtgående krav på socialnämnden att utreda orsakerna till barnets situation och klarlägga vilket behov av skydd och stöd som barnet har.

En placering av ett barn hos en nära anhörig eller annan närstående för en kortare period förutsätter att placeringen är just tillfällig och att den pågår under en begränsad tid. Det kan t.ex. vara aktuellt med en sådan placering i avvaktan på att barnet kan flytta tillbaka till sina föräldrar eller i väntan på en mer varaktig lösning. Om barnet, som i AA:s fall, redan bor tillfälligt i ett annat hem än det egna är dock situationen en annan. Här finns det alltså en tidsaspekt att beakta som innebär att nämnden måste göra en bedömning av om placeringen

kan förväntas bli begränsad i tid eller stadigvarande. Nämnden kan därför inte förhålla sig passiv till barnets situation eller avvakta föräldrarnas eventuella åtgärder för att lösa boendefrågan. När den bedömningen kan göras av nämnden att placeringen inte kan begränsas tidsmässigt saknas de rättsliga förutsättningarna för att låta barnet vara fortsatt placerad hos t.ex. en nära anhöriga eller annan närstående. Barnets tillvaro måste vara förutsebar och barnet behöver få veta vad som ska hända. En alltför lång väntan på en permanent lösning kan påverka barnet negativt.

Även om det inte finns någon lagstadgad tidsgräns för när en placering övergår till att anses vara stadigvarande är tidsperspektivet alltså av avgörande betydelse för hur nämnden ska agera. Vid en stadigvarande placering finns även krav på t.ex. familjehemsutredning, vård- och genomförandeplan och en särskilt utsedd socialsekreterare (se 6 kap. 6 och 7 c §§ och 11 kap. 3 § SoL).

JO har i tidigare beslut kritiserat en tillfällig placering som varade i mer än sex månader (se JO 1998/99 s. 235, dnr 4835-1996) och en placering som varade i nio månader (se JO 2019/20 s. 486). Eftersom det inte finns någon exakt tidsgräns för när en placering övergår till att bli stadigvarande måste en bedömning alltid göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. (Se även JO 2021/22 s. 510, dnr 2232-2019.)

I detta sammanhang vill jag jämförelsevis framhålla att ett barn, som huvudregel, får vårdas i ett jourhem i högst två månader efter det att socialnämndens utredning enligt 11 kap. 2 § SoL om ingripande till barnets skydd och stöd har avslutats.

Som jag uppfattar nämndens yttrande bedömde den under hösten 2024 att AA inte hade tagits emot för stadigvarande vård och fostran hos BB. AA hade vid den tidpunkten bott hos BB i ungefär fyra månader. Alldeles oavsett att samtycke från AA:s vårdnadshavare krävdes för att placera AA hos BB måste det då ha stått klart för nämnden att AA inte skulle komma att vistas hos BB endast under en kortare tid. Trots det valde nämnden inte att inleda en familjehemsutredning för att klarlägga hemförhållandena hos BB och förutsättningarna för att placera AA där stadigvarande. Nämnden hade inte heller någon planering för AA på längre sikt. Jag kan inte förstå det på annat sätt än att nämnden i det läget förväntade sig att ansvaret för AA:s boendesituation skulle behöva hanteras av hennes föräldrar, och att utredningen därför avslutades i oktober 2024 utan insats.

Nämnden har uppgett att det fanns möjlighet att ansöka om särskilt förordnad vårdnadshavare för AA samt att besluta om uppföljning när en utredning avslutas utan insats (se 5 kap. 2 § SoF respektive 11 kap. 4 a § SoL). Jag uttalar mig inte om det förelåg rättsliga förutsättningar för dessa åtgärder i det nu aktuella fallet, men kan konstatera att nämnden själv identifierat alternativa vägar gällande AA:s situation som den inte uttömde innan ärendet avslutades. I det sammanhanget vill jag också beröra nämndens bedömning att det inte fanns

skäl för vård med stöd av LVU. Om det föreligger förutsättningar för vård enligt den lagen är förstås ytterst upp till domstolen att pröva efter en ansökan från nämnden. Nämnden har dock att göra en noggrann bedömning av om det finns förutsättningar för att ansöka om vård. Utifrån den situation som förelåg har jag svårt att förstå varför nämnden inte utredde om det förelåg förutsättningar för att ansöka om vård enligt LVU för att kunna utesluta det alternativet.

AA bodde hos BB i nästan ett år innan nämnden den 16 maj 2025 beslutade om hennes situation. Annat har inte framkommit än att det vid den tidpunkten ännu inte hade inletts någon familjehemsutredning för att klarlägga hemförhållandena hos BB och förutsättningarna för att placera AA där stadigvarande. Nämnden har emellertid i sitt yttrande, som kom in till JO den 24 juni 2025, uppgett att utredningen om E.L. som familjehem pågår. Trots det saknar jag kännedom om när den utredningen inleddes men jag kan konstatera att det redan i oktober 2024 borde ha stått klart för nämnden att AA:s vistelse hos BB skulle bli annat än tillfällig. Nämnden förtjänar kritik för att den inte redan då inledde en familjehemsutredning för att klarlägga hemförhållandena hos BB och förutsättningarna för att placera AA där stadigvarande.

Avslutningsvis vill jag ta upp frågan om nämnden hade något kostnadsansvar i förhållande till BB under den tid som AA vistades i hennes hem. I sitt yttrande har nämnden endast konstaterat att BB saknade tillräckliga rättsliga förutsättningar för att tillgodose AA:s behov eftersom AA inte formellt var placerad där och BB inte heller var särskilt förordnad vårdnadshavare för AA. Nämnden ifrågasätter därför inte att BB hade begränsade ekonomiska förutsättningar för att ha AA boende hos sig. Jag kan konstatera att trots att BB vid flera tillfällen tagit upp frågan har nämnden inte gått in närmare på om den anser sig ha haft något kostnadsansvar under den tiden. Givet den kritik som jag anser att nämnden förtjänar för att AA:s boendesituation inte hanterades tidigare än vad som skedde, anser jag att nämndens hantering av ärendet har fått till följd att BB i onödan stått utan ersättning under en mycket lång tid. Även detta är jag kritisk mot. Det ger intrycket av att nämnden helt överlätit ansvaret för AA på BB i stället för att tidigare vidta de åtgärder som hade kunnat resultera i att AA blev stadigvarande placerad hos BB.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av JO Thomas Norling. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Anna Överby har föredragit ärendet och tf. byråchefen Maria Karlströms har deltagit i beredningen.